

Emil Erjavec, Karmen Erjavec

Spreminjajoči se diskurzi skupne kmetijske politike Evropske unije

POVZETEK: Zaradi stalnega zanimanja za reforme kmetijske politike v Evropski uniji (EU) se postavlja vprašanje o odnosih med strukturnimi težnjami, političnimi usmeritvami in prevladujočimi diskurzi v kmetijski politiki EU. Članek podaja diskurzivno analizo reform kmetijstva v EU od novembra 2004 do konca oktobra 2007. Analiza razkriva tri diskurze skupne kmetijske politike (SKP). Neomerkantilistični diskurz temelji na proizvodnem konceptu in državno podprti paradigmi SKP. Multifunkcionalni diskurz vključuje podmeno, da kmetijstvo opravlja več funkcij in ne le prideluje hrano, temveč tudi vzdržuje podeželje, ščiti biološko raznovrstnost in prispeva k oživiljanju podeželja. Neoliberalni diskurz, ki med diskurzi o SKP prevladuje, poudarja pomen globalnega trga z namenom, da bi se pospešile nadaljnje reforme in liberalizacija SKP.

KLJUČNE BESEDE: Evropska unija, skupna kmetijska politika, Evropska komisija za kmetijstvo in podeželje, diskurzivna analiza

1 Uvod

Enotni trg Evropske unije (EU) je postavljen na skupnih pravilih kmetijske politike, ki zgodovinsko gledano temeljijo predvsem na intervencionizmu in protekcionizmu (Moyer in Josling 2002). Skupna kmetijska politika (SKP) je ena redkih evropskih politik, ki svoje ukrepe prevladujoče financira iz evropskega proračuna in o kateri odločajo skupni organi EU. Ker sta prenos suverenosti na skupne organe EU in tržni protekcionizem privedla do visokih proračunskih izdatkov, je SKP eden od ključnih problemov evropskih integracijskih procesov (Tracy 1997; Peterson in Bomberg 1999; Moyer in Josling 2002).

SKP je od 80. let prejšnjega stoletja naprej v procesu reform. Zadnja velika reforma v letih 2003 in 2004 je poskušala z uvedbo proizvodno nevezanih plačil in s povečanjem pomembnosti politike razvoja podeželja na novo upravičiti intervencije in zagotoviti uresničevanje »evropskega kmetijskega modela«, temelječega na »multifunkcionalnosti kmetijstva« (Fischler 2003; Garzon 2006). Ta reforma je zaostri la boj med diskurzi (Potter in Tilzey 2005), ki jih artikulirajo različni »vpleteni akterji« (Lynggaard 2007). SKP predstavlja politično areno, v kateri se različni antagonistični diskurzi bojujejo za hegemonski položaj.

Z diskurzivno analizo, ki je »še posebej uporabna za ugotavljanje diskurzov, predvsem pa jezikovnih prvin, ki kažejo na družbene spremembe v besedilu in govoru« (van Dijk 1999: 291), bomo prepoznali različne diskurze o SKP in pokazali, kako legitimirajo določene politike in ideologije ter kakšne so njihove politično-ekonomske implikacije. Na podlagi ugotovitev diskurzivne analize bomo s preskriptivnim pristopom, ki omogoča oris družbenih modelov razvoja na osnovi danih podatkov (gl. Dunne 2003), predstavili možen scenarij nadaljnjega (ne)razvoja SKP in ključna odprta vprašanja. Na ta način bomo pokazali možne konceptualne okvire razprave o proračunskih in vsebinskih prioritetah EU v letih 2008–2011, ki bo v veliki meri na novo definirala SKP tudi za obdobje po letu 2013.

Diskurzivna analiza zajema besedila ključnih vpletenih akterjev v obdobju po t. i. Fischlerjevi reformi (november 2004) in pred pričetkom t. i. »zdravstvenega pregleda« SKP (november 2008). V tem obdobju se je utrjeval nov koncept SKP s proizvodno nevezanimi plačili, uveljavljen z reformo 2003/04, obenem pa se je postavljaj konceptualni okvir sprememb, ki jih prinašata »zdravstveni pregled SKP« in dolgoročna vizija SKP (Erjavec 2008). Predpostavljamo, da neoliberalni diskurz v SKP zaseda hegemonskih položaj ter utira pot nadaljnjim reformam in liberalizaciji SKP.

V članku bo najprej predstavljena metoda z vzorcem, ki ji bo sledilo poglavje o rezultatih diskurzivne analize. Sklepni del bo napovedal morebitne spremembe SKP in izpostavil odprta vprašanja, ki jih nakazuje analiza diskurza.

2 Metoda in vzorec

Študija diskurzov o SKP temelji na diskurzivni analizi, ki kot »oblika diskurzivnega analitičnega raziskovanja v prvi vrsti raziskuje, kako se družbena oblast, zlorabe, nadvlada in neenakost uveljavljajo, reproducirajo s pomočjo teksta in govora v družbenem in političnem kontekstu« (van Dijk 2001: 352). Diskurzivne študije temeljijo na Gramscijevem konceptu hegemonije (gl. Fairclough 2003; van Dijk 2001). Če si izposodimo njegov koncept, lahko trdimo, da SKP predstavlja areno diskurzivnih bojev, v kateri se odvijajo bitke za hegemonski položaj. Vzpostavljaj določenega diskurza kot tistega hegemonskega pogleda na kmetijsko politiko EU, ki naj ima prevladujočo vlogo, lahko analiziramo kot ideološki projekt, ki mobilizira in razširja samo tiste pomene SKP, ki potrjujejo in podpirajo prevladujočo politiko glede kmetijstva EU.

Po van Dijkovem mnenju je ključna značilnost diskurzivne analize »sistematično opisovanje različnih struktur in strategij besedila in govora ter njihovo navezovanje na politični in družbeni kontekst« (2000: 35). Tako diskurzivna analiza v semantični analizi proučuje makro- in mikropomene; analizira »sintaktične oblike stavkov ali splošno organizacijo besedila, različne stile, retorična sredstva kot metafore ali evfemizme ter govorna dejanja kot obljube ali grožnje« (prav tam). Diskurzivna analiza strukturo teksta in govora sistematično povezuje z elementi družbenega konteksta, kot so prostorski in časovni okvir, akterji in njihove različne družbene in komunikacijske vloge, cilji, znanja in stališča (prav tam). Van Dijk trdi, da lahko diskurz kot »družbeno rabo jezika in govora« (1980: 11) raziskujemo le s povezovanjem tekstualne in kontekstualne dimenzije.

Tekstualno analizo bomo izvedli na dveh ravneh: na makroravni z analizo makropropozicij in na mikroravni z analizo ključnih besed. Po van Dijkju so makropropozicije »najbolj ključni pomeni nekega teksta, izpeljani iz pomenov posameznih besed in povedi po makropravilih, kot so brisanje nepomembnih pomenov, posploševanje in oblikovanje pomena na abstraktni ravni« (1980: 32). V skladu s temi pravili se izpuščajo nepomembne posameznosti, bistvo sporočenega se posplošuje in povezuje na višjo raven abstraktnega pomena ali pa se oblikuje nov koherenten pomen. V tej študiji makropropozicijo razumemo kot »idejno enoto« povedi, različnih povedi, odstavka oziroma celotnega teksta, odvisno od pomenske raznolikosti in koherentnosti. Analiza makropropozicij je torej makrosemantična analiza, ki vključuje celovite pomene ter omogoča opis tudi dolgih in raznolikih tekstov ter »prepoznavanje najpomembnejših informacij določenega diskurza« (van Dijk 1989: 122). Na podlagi makropropozicij je van Dijk (1988: 63) preučeval tudi »topike«, ki jih je opredelil kot »posplošene makropropozicije« (prav tam: 63). V tej študiji bodo najpomembnejši pomeni tekstov določeni po prej omenjenih makropravilih, prepoznane bodo prisotne in manjkajoče makropropozicije o SKP, ki so v tekstih koherentno (ne)oblikovane, ter njihove navezave na ideologijo in politiko.

Študija vključuje tudi analizo ključnih besed, ki konstituirajo določen diskurz, saj je »analiza ključnih besed ali analiza 'lokalnih' pomenov na ravni besed najbolj uporabna za razkritje ideologij in diskurzov« (van Dijk 1980: 78). Prva in osnovna naloga raziskovalca je, da v proučevanem diskurzu prepozna izraze, ki usmerjajo diskurzivno pozornost na določen del družbenega sveta (Fowler 1991: 82). Ker skupina koherentno povezanih ključnih besed konstruira samo določen del družbene realnosti, mora analitik oblikovati register besed ter razkriti nabor določenih družbenih in ideoloških vedenj, ki jih ti izrazi evocirajo, tj. prepoznati njihovo kategorično funkcijo (prav tam). Vsaka družbena raba jezikovnih sredstev, predstavlja izbiro besed, ali z drugimi besedami, »izbor ene besede namesto druge ima vedno kontekstualen vzrok« (van Dijk 2000: 39). Vsaka kategorizacija besedišča vključuje reprodukcijo ideologije (Fowler 1991: 84). Fowler je na primer v analizi ključnih besed prispevka britanskega tabloida prepoznal dve skupini politične organiziranosti (socializem in kapitalizem), med katerima vlada hegemonski boj (Fowler 1991: 84). Z analizo ključnih besed želimo prepoznati kategorizacijo besedišča o SKP ter razkriti njeno politično-ekonomsko in ideološko ozadje.

Raziskava vključuje besedila ključnih, v politični proces odločanja o SKP vpletenih akterjev v obdobju od t. i. Fischlerjeve reforme SKP (november 2004) do začetka t. i. »zdravstvenega pregleda SKP« (november 2007). Ugotavljali bomo, kateri antagonistični diskurzi o SKP v teh besedilih prevladujejo in kakšne spremembe SKP napovedujejo. Raziskovanje možnih sprememb je pomembno zaradi razprave, ki jo bodo organi EU v prihodnje vodili o strukturi in obsegu proračuna EU, saj je kmetijska politika najbolj sporna tema skupne politike EU. Različni avtorji (gl. Swinbank 1997; Moyer in Josling 2002; Potter in Tilzey 2005; Potter 2006; Lynggaard 2007) in tudi sam Evropski parlament (*Parliament waters down CAP reform* 2003) določajo naslednje vpletene akterje, ki bolj ali manj pomembno vplivajo na kmetijsko politiko EU oz. SKP: multi-

lateralno Svetovno trgovinsko organizacijo (WTO) z njenimi ključnimi akterji, kot so ZDA, Avstralija, Brazilija, Indija; interesne organizacije kmetov (COPA, COGECA, CPE), predelovalno industrijo (CIAA, ERT), trgovinske organizacije (COCERAL), nevladne organizacije (okoljske (WWF, BirdLife), potrošniške (BEUC), zdravstvene (EPHA), organizacije za pomoč nerazvitim (Oxfam)), vplivne države članice, kot so Francija, Velika Britanija, Danska, Nizozemska, Nemčija in Finska. Francija in Nemčija sta zgodovinsko državi članici z največjim vplivom na odločanje o SKP in sta tudi njegovi največji zagovornici (Fennel 1987; Tracy 1997), Velika Britanija, Danska in Nizozemska so neto plačnice v evropski proračun, ki zahtevajo korenite reforme SKP v smeri zmanjšanja proračuna za kmetijstvo. Finsko smo izbrali, ker je bila v analiziranem obdobju predsedujoča (druga polovica leta 2006) ter je odpirala in podpirala razpravo o ciljih in namelih SKP. V analizo smo vključili pet naključno izbranih besedil vpletenih akterjev v triletnem obdobju, kot kaže spodnja tabela.

Ker član/-ica Evropske komisije za kmetijstvo in podeželje (komisar/-ka) kot varuh/-inja SKP določa njene cilje in prvine (Moyer in Josling 2002; Garzon 2006), lahko uradni dominantni diskurz o SKP razkrijemo z analizo diskurza komisarja/-rke o SKP. Ker sedanja komisarka običajno predstavlja svoj pogled na SKP v javnih govorih, raziskava vključuje 43 govorov M. Fischer Boel. V analizo smo vključili vsakega tretjega od 129 komisarkinih govorov v tem obdobju, ki so številčno bolj ali manj enakomerno razporejeni po letih in objavljeni na komisarkini spletni strani.

Tabela: Pregled empiričnega gradiva

Viri	Skupno št. besedil na vir	Število besedil glede na obliko
Komisarka	N=43	Govori komisarke n=43
WTO	N=20	Sporočila za javnost in govori politikov Indija n=5, Avstralija n=5, Brazilija n=5, ZDA n=5
Nevladne organizacije	N= 50	Sporočila za javnost in letna poročila WWF n=5, BirdLife n=5, OXFAM n=5, BEUC n= 5, EPHA n=5, COPA/COGECA n=5, CPE n=5, CIAA n=5, COCERAL n=5, ERT n=5
Države članice	N=35	Govori politikov VB n=5, Francija n=5, Danska n=5, Nizozemska n=5, Nemčija n=5, Finska n=5, Slovenija n=5
Skupaj	N= 148	

Diskurz je vedno družbeno pogojen in prav zato je ena od osnovnih metodoloških premis, ki jo mora analitik diskurzov upoštevati vsaj v njeni najbolj obči obliki, kontekst. Ta je opredeljen kot »skupek značilnosti komunikacijske situacije, ki je pomembna za udeležence produkcije in razumevanja besedila ali govora« (van Dijk 1999: 291). V članku bodo kategorizacija besedišča in makropomeni analiziranih tekstov kritično interpretirani s politično-ekonomskim ogrođjem SKP.

3 Rezultati

Diskurzivna analiza je prepoznala tri glavne diskurze o SKP: neomerkantilističnega, multifunkcionalnega in neoliberalnega.

3.1 Izginjajoči neomerkantilistični diskurz

3.1.1 Tekstualna analiza

Analiza makropropozicij je pokazala, da le manjši del vseh analiziranih tekstov vključuje koherentni pomen, da je namen SKP regulirati trg tako, da se ohranita proizvodna zmožnost kmetov in kmetijske izvozne kapacitete ter da se zaščiti domači trg pred tujimi kmetijskimi izdelki. Ta pomen vključuje jasno zavzemanje za ohranitev proizvodnih podpor ter nasprotovanje liberalizaciji SKP in zmanjšanju proračunskih sredstev za kmetijstvo. Nasprotna stran je prepoznana v akterjih, delujočih v okviru multilateralne organizacije WTO, ki zahteva liberalizacijo globalnega kmetijskega trga. Kmetje in njihova pridelava hrane so reprezentirani kot javne dobrine.

Analiza besedišča razkriva, da je register ključnih besed in besednih zvez o SKP, ki se redno in koherentno pojavljajo, sestavljen iz naslednjih: »regulacija trga«, »ohranjanje proizvodne zmogljivosti«, »ohranjanje izvoznega potenciala«, »ohranjanje podpore kmetom«, »ohranjanje zaposlitve«, »nadzorovanje uvoza«, »zaščita domačega kmetijstva« in »zaščita evropskih kmetov«. Ti izrazi reprezentirajo SKP kot močno regulacijsko produkcijsko politiko zaščite kmetov in njihove proizvodnje z izrazito konservativno naravnostjo, saj so ključni procesi, s katerimi se označujejo funkcije/naloge/cilji SKP, »ohranjanje«, »zaščita« in »nadzorovanje«. Ključna besedna zveza je »proizvodna zmogljivost«, ki označuje proizvodni koncept te interpretacije SKP. Tudi »ohranjanje proizvodne podpore« se redno ponavlja s pozitivno konotacijo, kar kaže na pomembnost te besedne zveze za ta diskurz. Besedišče tudi jasno postavlja razliko med »EU/evropskim/domačim« in »globalnim/tujim« kmetijstvom ter konstruira pomen, da je potrebno domače kmetijstvo zaščititi pred tujim. »WTO«, ki zahteva »liberalizacijo SKP« in s tem večji vdor »tujih« kmetijskih proizvodov, ima izjemno negativno konotacijo, saj je označen z zelo dramatičnimi in čustveno zaznamovanimi izrazi kot povzročitelj »propada evropskih kmetov«. Poglejmo si posamezne primere pomenov in besed.

Osnovna makropropozicija, redno oblikovana v besedilih stanovskih organizacij kmetov, kot sta COPA (*Committee of Professional Agricultural Organisations in the EU*/Komite profesionalnih kmetijskih organizacij v EU) in COGECA (*General Confederation of Agricultural Co-operatives in the EU*/Splošna konfederacija kmetijskih zadrug v EU), je, da mora SKP regulirati trg z namenom ohranitve proizvodne zmogljivosti in izvoznega potenciala kmetov. Na primer, v sporočilu za javnost o SKP, objavljenem ob petdesetletnici Rimske pogodbe, prepoznamo pomen o zahtevani ohranitvi SKP, predvsem proizvodnih podpor kmetom, in opis morebitnega scenarija, če se obstoječa SKP ne ohrani, ki z dramatičnim besediščem (»obsojeni na propad«) deluje kot grožnja:

Skupna kmetijska politika (SKP) evropskim kmetom zagotavlja regulacijo trga, ki ohranja proizvodne zmogljivosti, krepi evropsko gospodarstvo, ščiti in ustvarja zaposlitve. Brez tega smo evropski kmetje obsojeni na propad. Zato od komisije zahtevamo ohranitev proizvodnih podpor kot ključne prvine SKP. (COPA/COGECA 2007a)

Besedila teh organizacij tudi vključujejo pomen odločnega nasprotovanja zahtevam po »liberalizaciji«, oblikovanih na pogajanjih z WTO. »Liberalizacija« in »WTO« imata v sporočilih za javnost izjemno negativno, dramatično konotacijo, saj sta označeni kot uničevalki SKP in milijonov evropskih kmetov. Kot nasprotje »liberalizaciji« nastopa »ohranitev obstoječe SKP«. Na primer:

Evropska komisija se ne sme podrežati zahtevam Svetovne trgovinske organizacije po liberalizaciji in s tem uničevati SKP. Liberalizacija bo ogrozila pridelavo in življenje milijonov evropskih kmetov. Zahtevamo ohranitev obstoječe SKP. (COPA/COREGA 2007b)

V povezavi s produkcijskim konceptom SKP analizirana besedila tudi ponujajo pomen, da mora SKP zaščititi evropske kmete in njihovo proizvodnjo pred tujimi kmetijskimi proizvodi. To makropropozicijo lahko prepoznamo predvsem v govorih francoskih politikov. Novi francoski predsednik Nicolas Sarkozy, naslednik Jacquesa Chiraca, nekdanjega francoskega kmetijskega ministra, ki je vztrajal pri ohranjanju podpor kmetijstvu (Potter 2006), sicer odpira vprašanje spreminjanja SKP, še vedno pa v ospredje postavlja proizvodni koncept SKP, predvsem pa protekcionizem, označen z besedno zvezo »zaščita evropskih kmetov in njihovih proizvodov«. Na primer, Sarkozy v svojem govoru o SKP pravi:

Želim si novo SKP, ki bo omogočila, da bodo kmetje lahko živeli od svojih pridelkov. /.../ Želim si, da bi SKP regulirala trg tako, da bo ohranila proizvodne zmogljivosti in dosežani izvozni potencial. SKP mora zaščititi evropske kmete in njihove proizvode. Prevezel bom pobudo, da bo SKP nadzorovala uvoz, predvsem pa preprečila uvoz izdelkov nižjih cen, nastalih na račun okolja, socialnih, fiskalnih in valutnih razmer, ki spodkopavajo francosko in tudi evropsko kmetijstvo. (Sarkozy 2007)

V govorih komisarke M. Fischer Boel zasledimo makropropozicijo, da je naloga SKP podpirati proizvodno možnost in izvozni potencial, le na začetku njenega mandata, ko je govorila francoskemu občinstvu. Produkcijski koncept SKP je utemeljen na povečevanju francoskih kmetov (»francoski kmetje oblikujejo francosko pokrajino«) ter poetičnem in čustvenem izražanju (»francosko kmetijstvo je del francoske duše«). Ta povezava proizvodnega in čustvenega besedišča deluje protislovno, kot da ne bi obstajali drugi razlogi za njegovo utemeljitev in se je komisarka morala zateči k čustvom. Na primer:

Skupna evropska politika (SKP) je povezovalna evropska politika, s katero so in bodo francoski kmetje veliko pridobili. SKP bo ohranila izvozni potencial kmetijstva, proizvodno zmogljivost in podprla pridelavo francoskih kmetov, saj francoski kmetje oblikujejo francosko krajino, francosko kmetijstvo je del francoske duše. (Fischer Boel 2005a)

3.1.2 Politično-ekonomski kontekst

Analizirani pomen in besedišče, ki vključuje proizvodni koncept SKP in protekcionizem, temeljita na »neomerkantilističnem« diskurzu (Potter in Tilzey 2005: 591),

ki ga drugi avtorji imenujejo tudi »odvisen« (npr. Moyer in Josling 2002), »neofizio-kratski« (npr. Eltis 1996), »državno podprta paradigma« (npr. Coleman 1998) in »izjemnost kmetijstva« (npr. Skogstad 1998). Neomerkantilistični diskurz je osnovan na proizvodni funkciji kmetijstva in razume kmete kot pridelovalce hrane za državljane. Primarno funkcijo države vidi v zaščiti in podpori proizvodnih možnosti kmetov ter njihovega izvoznega potenciala. Politično-ekonomsko gledano ta koncept izhaja iz »fordizma, ki temelji na političnem produktivizmu državnega intervencionizma na področju kmetijstva po drugi svetovni vojni« (Tilzey in Potter 2005: 583) in katerega izhodišče je bila predpostavka, da so kmetje na trgu ranljivi, zato jih mora država zaščititi. Rezultat te miselnosti je bila uvedba »izjemnosti kmetijstva« in oblikovanje »kmetijske države blaginje« (Coleman 1998; Skogstad 1998), ki je zaščitila proizvodnjo in dohodke kmetov.

Neomerkantilistični diskurz smo prepoznali v besedilih stanovskih kmečkih organizacij, ki poudarjajo tradicionalno družinsko kmetovanje, se zavzemajo za ohranjanje obstoječe SKP in njeno aktivno vlogo vidijo v zagotavljanju obstoječe proizvodnje s proizvodno podporo, imenovano »steber 1« SKP. Ta diskurz implicira ohranitev dohodkovne ravni kmetov, ali z drugimi besedami, ohranitev finančnih in drugih privilegijev kmetov. Ker je podpora kmetov z neposrednimi plačili še zmeraj pogojena s prejemi iz pretekle proizvodnje in z obsegom proizvodnih virov, so največ denarja iz tega sklopa podpor dobili veliki kmetje. Tako še danes približno dvajset odstotkov po velikosti največjih kmetijskih gospodarstev dobi osemdeset odstotkov vseh podpor, ali drugače prikazano, pet odstotkov največjih kmetov dobi petdeset odstotkov podpor (Erjavec 2008). Zadnja reforma SKP (2003–2004) je ta privilegij v veliki meri ohranila, spremenila je le namen neposrednih plačil, ki niso več vezana na dejansko proizvodnjo in vire, ampak na v preteklosti prejete podpore. Ker se prej omenjeni vpleteni akterji zavedajo, da je od plačil na podlagi zgodovinskih pravic do ukinitve neposrednih plačil ali njihovega izrazitega zmanjšanja le še korak, promovirajo ta diskurz, da bi ohranili svoje privilegije in obstoječo SKP v svoji prerazdelitveni funkciji.

Neomerkantilistični diskurz smo prepoznali tudi v besedilih francoskih politikov, ki zahtevajo oblikovanje skupnega dogovora v organih EU. Analize glasov v Svetu za kmetijstvo kažejo, da konservativni blok držav članic (poleg Francije še 16 držav, med katerimi po jasni in pogosti artikulaciji zahtev izstopajo Španija, Irska, v zadnjem času pa tudi Poljska), ki zahteva ohranitev SKP v obstoječem finančnem obsegu, še zmeraj prevladuje (Lynggaard 2007; Erjavec 2008). Na vsakem glasovanju o reformah Francija in njene somišljenice zaustavijo radikalnejše spremembe, ker imajo države neto prejemniške koristi iz proračuna SKP in bi jim vsaka nadaljnja sprememba poslabšala proračunski položaj, saj bi si morale zagotoviti več sredstev iz državnega proračuna in se spopasti z dobro organizirano interesno sfero kmetijstva.

Oblikovanje novega sistema dohodkovnih plačil v obliki enotnega plačila za kmetijsko gospodarstvo, ki temelji na zgodovinskih pravicah ali enotnih plačilih glede na površino, je dokaz, da ima neomerkantilistični diskurz še vedno razmeroma veliko moč v areni političnega boja za prevlado v SKP. Toda ker v EU vlada presežek pridelovanja hrane, ker kmetijstvo izgublja svojo ekonomsko moč z vedno nižjim deležem kmetijstva

v BDP, ker se v okviru pogajanj z WTO nenehno povečujejo pritiski mednarodnih vpletenih akterjev po liberalizaciji SKP in ker rastejo tudi notranji pritiski držav neto plačnic v evropski proračun po spremembi SKP, neomerkantilistični diskurz izgublja argumente za ohranjanje dosedanjih podpor za kmete in za zagotovitev razmeroma velikih sredstev za kmetijstvo (okrog 40 odstotkov evropskega proračuna). Na izgubo argumentov kaže tudi utemeljitev obstoječe SKP na dramatičen (vsaka sprememba oz. liberalizacija SKP bo »uničila evropske kmete«) in na poetičen način (kmetijstvo je del »francoske duše«). Po drugi strani pa so neomerkantilistični diskurz v zadnjem času okrepili svetovni problemi s prehransko varnostjo in visoke cene hrane, ki so obudili zahteve po večji regulaciji produkcije hrane.

3.2 Raznolikost multifunktionalnega diskurza

3.2.1 Tekstualna analiza

Drugemu sklopu makropropozicij je skupen pomen, da kmetijstvo poleg proizvodno-gospodarske izvršuje tudi javno funkcijo, npr. ekološko oz. okoljevarstveno, socialno in kulturno, zato se mora SKP preusmeriti s proizvodnih podpor na podpore drugih funkcij. Analizirana besedila te funkcije različno utemeljujejo, kar bomo podrobneje predstavili v nadaljevanju.

Tudi register besedišča kaže na prevlado besed in besednih zvez, ki označujejo multifunktionalnost SKP, kot na primer »varovanje biološke raznolikosti«, »zaščita živali«, »pridelava zdrave in kakovostne hrane«, »zagotavljanje socialne varnosti kmetov«, »ohranjanje kulturne krajine«, »konkurenčnost«. Analiza kaže na prisotnost različnih produkcijskih (»pridelava hrane«) in neprodukcijskih procesov (»varovanje raznolikosti«, »zaščita živali«, »ohranjanje krajine«, »zagotavljanje socialne varnosti«, »konkurenčnost«), med katerimi pa neproduktivni prevladujejo. Procesom oz. kmetijskim funkcijam, ki temeljijo na proizvodnji, npr. »pridelava hrane«, je pripisana dodana vrednost (»zdrava in kakovostna« hrana), ki pa istočasno sporoča, da kmetijstvo brez tovrstnih podpor prideluje nekakovostno in nezdravo hrano, ter implicira višjo vrednost hrane, pridelane v EU, v primerjavi z drugimi državami. Analiza besed tudi kaže, da prevladujoče funkcije – razen »konkurenčnosti« – temeljijo na javnem in ne na zasebnem interesu, saj v ospredje postavljajo varovanje živali in rastlin ter kolektivne pravice ljudi. Še več, v besedilih civilne družbe je »dobiček« kot motiv dosedanje SKP negativno ovrednoten in nastopa kot vzrok za različne okoljevarstvene, socialne in zdravstvene probleme. Tudi v tem sklopu pomenov je SKP legitimiran s čustvenim, poetičnim in historičnim izražanjem, npr. evropsko kmetijstvo je »naša duša« in »stoletna dediščina«. Poglejmo si posamezne primere.

Osrednji pomen multifunktionalizma je vezan na koncept »evropskega modela kmetijstva«, ki vzpostavlja določen odnos med kmetijstvom, okoljem in podeželjem ter ponuja naslednjo makropropozicijo: ker kmeti poleg proizvodnje hrane tudi ohranjajo okolje in kulturno krajino ter zagotavljajo uravnotežen regionalni razvoj, morajo iz SKP dobivati podpore. Septembra 2006 so ministri za kmetijstvo držav članic EU na pobudo finskega predsednika ponovno opredelili cilje in/ali funkcije evropskega modela kmetijstva ter jih povezali z vlogo SKP. S tem so oblikovali argument, ki utemeljuje intervencionizem

EU na področju zagotavljanja socialne varnosti, kulturne krajine in varstva okolja:

Na podeželju se mora ohraniti zadostno število kmetov, saj ne obstaja drugačen način zaščite okolja, tradicionalne pokrajine in modela družinskega kmetijstva. Kmetijstvo ponuja storitve, ki vključujejo ohranjanje vitalnih podeželskih družb in infrastrukture, uravnotežen regionalni razvoj in zaposlitve na podeželju, vzdrževanje tradicionalne kulturne krajine, biološko raznovrstnost, visoke standarde zaščite živali in zdravo hrano. Pri tem imajo evropski kmetje stroške, ki jih tržna cena ne pokriva, zato jim te stroške morajo povrniti javna sredstva SKP. (Svet Evrope 2006)

Tudi govori slovenskih ministrov za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v ospredje postavljajo evropski model »večnamenske vloge kmetijstva v družbi«. Na primer, minister Jarc je v svojem govoru ob odprtju 45. mednarodnega kmetijsko-živilskega sejma leta 2007 v Gornji Radgoni dejal:

Slovenija je pred desetletjem izbrala model večnamenske vloge kmetijstva v družbi, pri katerem kmetijstvo zagotavlja poleg zadostne hrane tudi druge pozitivne učinke za širšo javnost in potrošnike. (Jarc 2007)

Izjemnost evropskega modela kmetijstva je v besedilih upravičena s čustvenim, poetičnim in historičnim izražanjem. Tako je v govorih komisarke M. Fischer Boel evropski model reprezentiran kot »v zgodovini edinstven odnos med ljudmi, pridelavo hrane in podeželjem« (Fischer Boel 2006a), »evropsko kmetijstvo je naša kultura« in »naša duša« (Fischer Boel 2004), »evropsko podeželje ima edinstveno tradicijo« in »stoletno dediščino« (prav tam), kar kaže na pomanjkanje ekonomskih in drugih razlogov za utemeljitev izjemnosti evropskega kmetijstva, obenem pa na trud komisarke, da ga prikaže kot nekaj posebnega.

Analizirana besedila ponujajo tudi makropropozicijo, da se mora SKP preusmeriti na okoljevarstvene podpore, ker je z naravnostjo na dobiček škodila podeželju. Ta pomen lahko najdemo v besedilih raznolike palete kmečkih (CPE) in okoljskih skupin (okoljevarstveniki, aktivisti, ki se borijo za varno hrano, zaščito ptic, živalske pravice, zaščito podeželja in varovanje javnega zdravja) ter potrošniških skupin (*The European Consumers' Organisation*/Evropska potrošniška organizacija). Na primer, RSPB (*The Royal Society for the Protection of Birds*/Kraljevska družba za zaščito ptic) in *BirdLife International* (Mednarodna organizacija za zaščito ptic) trdita:

SKP je spodbujala intenzivno kmetovanje, naravnano zgolj na dobiček posameznikov. To je vodilo v zmanjšanje števila naravnih vrst na podeželju in v zmanjšanje pozitivnih plati življenja na podeželskih območjih. Zahtevamo spremembo SKP, ukinitve dosedanjih podpor in preusmeritev v kritje stroškov za »okoljevarstveno razsežnost«, tj. za trajnostno kmetijstvo, izboljšanje okolja, razvoj podeželja, zaščito živali ter pridelavo kakovostne in zdrave hrane. (BirdLife/RSPB 2007)

Ob koncu analiziranega obdobja so besedila ponudila tudi makropropozicijo, da se mora SKP preusmeriti na podporo pridelave zdrave in kakovostne hrane, ker preveč podpira intenzivno proizvodnjo, ki povzroča zdravstvene probleme. »Intenzivna proizvodnja« konotira na dobiček naravnano proizvodnjo, ki zanemarja druge funkcije kmetijstva (Lynggaard 2007), v tem primeru pridelavo »zdrave in kakovostne hrane«. Na primer, skupine za varovanje javnega zdravja trdijo:

SKP je povezana z boleznimi in nepravilnostmi, nastalimi s pridelavo in predelavo hrane. Pojavljajo se bolezni, ki so bile še pred desetletji nepredstavljive. S tem, ko je SKP podpirala intenzivno proizvodnjo, je spodbujala razvoj zdravstvenih problemov. /.../ Zahtevamo preusmeritev SKP na pridelavo zdrave in kakovostne hrane. (The European public health alliance 2007)

Za razliko od prej ponujenih pomenov, ki v ospredje postavljajo neproizvodne in netržne funkcije kmetijstva, je v komisarkinih besedilih med različnimi »funkcijami/cilji/nalogami« SKP vedno na prvo mesto postavljena »konkurenčnost«, ki nastopa brez negativne konotacije kot v drugih besedilih. To kaže na pozitivnejšo konotacijo tržne funkcije kmetijstva od drugih. Na primer:

Kaj je bistvo skupne kmetijske politike in evropskega modela kmetijstva? Bistvo SKP je v različnih funkcijah kmetijstva, povezanih s konkurenčnostjo, okoljem, raznolikostjo in kakovostjo na podeželju. S konkurenčnostjo se moramo bojevati na globalnem trgu, a pri tem upoštevati še druge prvine, ki so pomembne za razvoj evropskega kmetijstva. (Fischer Boel 2006b)

Razlika med besedili je tudi v opredelitvi funkcij. V predhodnih primerih besedil smo lahko prepoznali natančnejše in jasnejše opredelitve, kar kaže na nepomembnost teh funkcij za komisarko. Za razliko od drugih besedil se v komisarkinih redno pojavlja beseda »kakovost«, ki ni vezana na posebno področje kot v drugih besedilih in je nejasno opredeljena. To je beseda, ki jo pogosto najdemo v promocijskih diskurzih, ki želijo prikriti prave ali/in legitimirati določene interese (Fairclough 1993). V tej povezavi je v komisarkinih besedilih vzpostavljen odnos med »trgom« in »konkurenco« ter »kakovostjo« in nakazano je, da je konkurenčnost evropskega kmetijstva na svetovnem trgu primarni cilj SKP, kakovost pa je razumljena le kot tržna niša. Na primer:

SKP temelji na različnih funkcijah kmetijstva. Njeno uresničevanje se kaže tako, da so evropski kmetje konkurenčnejši od nizkocenovnih pridelovalcev na svetovnem trgu, ker ponujajo višjo kakovost. Konkurenco bomo premagali s kakovostjo. (Fischer Boel 2006c)

Da prvine multifunktionalnosti v komisarkinih besedilih niso enako ovrednotene, kaže tudi pomen, da mora pridelava hrane biti podrejena trgu. Na primer:

Kmetje morajo vedno natančno preverjati, kaj si potrošniki želijo. (Fischer Boel 2005b)

3.2.2 Politično-ekonomski kontekst

Pomen in besedišče, ki poudarjata različnost funkcij, ki jih izvajajo kmetje, temeljita na multifunktionalnem diskurzu, ki se je po mnenju mnogih avtorjev (gl. Buller 2001; Potter in Burney 2002; Swinbank 2002; Potter in Tilzey 2005; Potter 2006) razvil v času povečanih zahtev po liberalizaciji trgovine kmetijskih izdelkov in reformah SKP ter je bil v javnosti predstavljen kot skrb za socialne, kulturne in ekološke probleme, kot so problemi kulturne dediščine, opuščanje kmetovanja in zmanjšanje biološke raznolikosti, ki so nastali zaradi kmetijske politike, ki jo podpirata GATT in WTO (Potter in Burney 2002). Multifunktionalni diskurz se je razvil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko ga je promoviral evropski komisar za kmetijstvo Franz Fischler, da bi z njim obranil položaj EU na pogajanjih z WTO (Potter in Tilzey 2005).

V zadnjih letih se je multifunkcionalni diskurz uveljavil predvsem zaradi uspešnega lobiranja različnih nevladnih organizacij, še posebej okoljevarstvenih skupin. Tudi prehranski škandali in pojav BSE so omajali zaupanje potrošnikov v kmetijsko politiko in povečali zahteve po spremembah SKP. Ta diskurz zastopajo tudi nekatere manj konservativne kmetijske interesne skupine (CPE) in države članice (poleg Slovenije še na primer Avstrija, Nemčija in Finska), čeprav mnogi avtorji (npr. Potter 2006; Lynggaard 2007; Erjavec 2008) opozarjajo, da je ta diskurz v funkciji iskanja nove utemeljitve za ohranitev obsega sredstev in instrumentov kmetijske politike.

Multifunkcionalni diskurz ni enoten diskurz. Uradna besedila ministrov za kmetijstvo držav članic EU in nevladne organizacije izpostavljajo predvsem okoljevarstvene, socialne in kulturne funkcije, sedanja komisarka pa te funkcije podreja trgu, obenem pa se za njihovo legitimacijo zateka k čustvenemu, poetičnemu in zgodovinskemu povelečevanju evropskega kmetijstva. Kako razumeti to protislovnost? Poudarjanje konkurenčnosti in tržne naravnosti kaže, da zahteve po spremembah SKP s strani notranjih (reformne države članice) in zunanjih (pogajanja z WTO) dejavnikov odločanja rahljajo vlogo ključnih zavirajočih mehanizmov za prihodnje reforme, zato mora komisarka s čustvenimi apeli, ki so sicer v razpravah o javni finančni politiki redki, najti novo utemeljitev pomembnosti SKP in upravičiti njen velik finančni obseg v evropskem proračunu.

Multifunkcionalni diskurz je protisloven tudi v svojih političnih in ekonomskih implikacijah, saj po eni strani služi predvsem nevladnim kmetijskim, ekološkim, potrošniškim in zdravstvenim skupinam, da uveljavijo protikorporativne, lokalne in skupne interese pred zasebnimi, po drugi strani pa ga kot novo opravičilo za intervencionistično politiko in finančno podporo promovirajo nekatere države članice in kapitalski interesi, ki želijo ohraniti priliv finančnih sredstev iz evropskega proračuna. Na primer, splošno znano je, da se peščica bogatih lastnikov obdelovalne zemlje, kot je britanska kraljeva družina, še posebej princ Charles, zavzema za ohranitev svojega velikega finančnega priliva iz SKP, ki pa ga po novem legitimira s (so)naravno pridelavo hrane.

3.3.1 Dominantnost neoliberalnega diskurza

3.3.1 Tekstualna analiza

Velika večina analizirana besedila vključuje tretji sklop med seboj povezanih makropropozicij, da se mora SKP spremeniti, liberalizirati, podpore nameniti za ekonomsko rast in konkurenčnost ter kmetom, predelovalni industriji in trgovcem dati svobodo, da delujejo na trgu brez omejitev. Register ključnih besed o SKP je sestavljen iz naslednjih besed in besednih zvez, ki imajo v besedilu izrazito pozitivne konotacije in reprezentirajo globalno tržno usmerjenost SKP: »tržno usmerjeno kmetijstvo«, »globalni trg«, »globalizacija«, »prosti trg«, »liberalizacija«, »poenostavitev« in »fleksibilnost«, »podpora za ekonomsko rast in konkurenčnost«, »več svobode«. Ključne besede so neposredno (»tržno usmerjeno kmetijstvo«, »globalni trg«, »globalizacija«, »prosti trg«, »liberalizacija trga«, »podpora za ekonomsko rast in konkurenčnost«) ali posredno povezane s trgom (»poenostavitev«, »fleksibilnost«, »več svobode« na trgu). Trg ni

več »domači«, ampak »globalni«, poleg tega je s pridevnikom »prosti« dobil izrazito pozitivno konotacijo. Taka raba legitimira napačno predpostavko, da »prosti trg« kot tak res obstaja (gl. Bourdieu in Wacquant 2001). V besedilih se pojavlja »globalizacija« kot proces brez avtorjev, kar implicira, da gre za nek zunanji in vseobsegajoči pojav, ki se mu morajo vsi družbeni akterji podrediti. Podpore niso proizvodno ali ekološko vezane, ampak podpirajo »ekonomsko rast in konkurenčnost«. Negativno konotacijo imajo besede, ki označujejo SKP kot politiko, ki regulira delovanje kmetijstva, npr. »omejitve in posegi SKP«, ki »omejujejo konkurenčnost in ekonomsko rast« kmetijstva.

Analizirana besedila tradicionalnih zagovornic svobodne trgovine s kmetijskimi in prehrabnimi proizvodi, kot sta Avstralija in Nova Zelandija, so v procesu trgovinskih pogajanj v okviru WTO jasno sporočali, da mora EU liberalizirati in tržno naravnati SKP, da bo postalo kmetijstvo mednarodno konkurenčno. Na primer, avstralski zunanji minister je v svojem govoru eksplicitno zahteval, »da mora Evropa liberalizirati in tržno naravnati SKP, da bo evropsko kmetijstvo postalo mednarodno konkurenčno« (Downer 2006). Podoben pomen, da mora biti SKP tržno naravnana ter podpirati ekonomsko rast in mednarodno konkurenčnost, ponujajo besedila politikov neto plačnic v proračun EU, kot so velika Britanija, Danska in Nizozemska, ki vedno izraziteje zahtevajo spremembe SKP. Na primer, britanska ministrica za kmetijstvo Margaret Beckett je v svojem govoru na vsakoletnem Kraljevem kmetijskem sejmu (*The Royal Show*) trdila:

Potrebujemo tržno usmerjeno SKP, ki bo dorasla globalizaciji ./.../ Podpore SKP se morajo uporabljati za ekonomsko rast in mednarodno konkurenčnost. (Beckett 2005)

V zgornjem primeru se jasno vidi podrejenost SKP globalizaciji, ki je navedena kot proces brez akterjev, da se zamegli prepoznavanje akterjev in promotorjev tega procesa, tj. nadnacionalnih korporacij. Z besedno zvezo »potrebujemo SKP, ki bo dorasla globalizaciji«, dobi globalizacija pozitivno konotacijo in je označena kot nekaj nujnega, k čemur mora SKP stremeti.

Analizirana besedila ponujajo tudi pomen, da bosta liberalizacija SKP in prosto trgovanje predelovalni industriji zagotovila konkurenčnost na globalnem trgu. Ta pomen prepoznamo predvsem v besedilih živilskopredelovalne industrije in trgovinskih organizacij. Na primer COCERAL (*National trade organisations of most of the EU 27 member states*/Trgovinska organizacije večine 27 držav članic EU) zahteva liberalizacijo SKP:

Zahtevamo liberalizacijo SKP in prosto globalno trgovanje brez omejitev in posegov, da bomo lahko konkurenčni na globalnem trgu. (COCERAL 2006)

Besedila komisarke M. Fischer Boel ponujajo zgoraj omenjene pomene in poleg redno ponavljajočih se besed in besednih zvez, kot so »tržno naravnano kmetijstvo«, »konkurenčnost«, »liberalizacija« in »globalizacija«, vključujejo tudi besede in besedne zveze kot »poenostavitev«, »fleksibilnost«, »več svobode«, »prosti trg«, ki z rednim ponavljanjem in neopredeljenostjo delujejo kot slogani. Na primer:

Liberalizacija, poenostavitev, fleksibilnost in tržno naravnano kmetijstvo so temeljne usmeritve SKP in nujen pogoj za preboj evropskega kmetijstva na globalnem trgu. ./.../

Globalizacija od nas zahteva hitre spremembe. /.../ Pogoji za naš uspeh so liberalizacija, poenostavitev in fleksibilnost. S tem bi zmanjšali omejitve za kmete, da bodo lahko konkurenčni na prostem trgu. /.../ Ključno je, da damo kmetom več svobode, da lahko tekmujejo na globalnem trgu. (Fischer Boel 2006d)

Zgoraj omenjeni slogani so bili še posebej zgoščeno prisotni v komisarkinih besedilih v zadnjih analiziranih letih (2006 in 2007), kar kaže na povečano pomembnost omenjenih pomenov in besedišča v njenih govorih.

Analizirana besedila pa niso ponudila le tržne utemeljitve liberalizacije SKP. V besedilih nevladne dobrodelne organizacije, kakršen je britanski Oxfam, lahko prepoznamo utemeljitev, ki izhaja iz pomoči revnejšim kmetom. Ukinitvev podpor je emancipatorno označena kot »pomoč kmetom po vsem svetu«. Na primer:

V javnosti obstaja napačno razumevanje SKP, da ta pomaga malim kmetom in skrbi za evropsko podeželje, saj v resnici skrbi le za bogate kmete in predelovalce. S podporami uničuje majhne kmete v EU in v nerazvitih državah. Zahtevamo ukinitvev izvoznih podpor in ukinitvev prodaje pod ceno /.../. (Oxfam 2005)

3.3.2 Politično-ekonomski kontekst

Tretji sklop makropropozicij in besedišča temelji na neoliberalnem diskurzu. Večina raziskovalcev neoliberalnega diskurza (npr. Bourdieu in Wacquant 2001; Brenner in Theodore 2002; Jessop 2002; Fairclough 2003; McCarty in Prudham 2004) se strinja, da ta diskurz vključuje naslednji opis razvoja: »globalizacija« sveta ponuja neomejene možnosti »rasti«, ki jo je mogoče doseči s »konkurenco«, »privatizacijo«, »deregulacijo trga« dela in financ, »liberalizacijo trgovine« in s »svobodno trgovino«, obenem pa z »zmanjšanjem birokracije in programov socialne države«. Kot ideja je neoliberalizem nastal kot ideološki odziv na nizko dobičkonosnost fordizma, množične proizvodnje in krizo keynesianskih politik države blaginje (nezaposlenost, inflacija) v 70. letih prejšnjega stoletja ter vodil v mobiliziranje razširitve tržne logike, konkurence in poglobljenja v vseh sektorjih družbe ter s tem v politike oživljanja kapitalizma (prav tam). V ekonomskem smislu gre za doktrino svobodnega trga, ki vključuje prepričanje, da je učinkovitost trga najboljši alokacijski mehanizem. Pristaši neoliberalizma v svoji radikalizaciji liberalnih idej minimalne države in svobodnega trga vidijo državo in trg kot diametralno nasprotna principa družbene organizacije. S sklicevanjem na individualno svobodo neoliberalizem sprejema družbeno neenakost, ki je rezultat delovanja trga, saj ima tega za najučinkovitejši mehanizem uravnavanja vseh vidikov družbenega življenja.

Multilateralne organizacije kot Svetovna trgovinska organizacija (WTO) in Svetovna banka sta ključni avtoriteti, ki oblikujeta politiko, katere cilj je osvoboditev trga iz okov države. Kmetijstvo, še posebej v EU in ZDA, je po mnenju WTO zadnja trdnjava tržnega protekcionizma in državne podpore (Potter 2006). Zato je WTO s svojimi pogajanji odločilno prispevala k razširitvi neoliberalnega diskurza (Josling 2007). Njena pogajanja so zastavljena v smeri progresivne liberalizacije kmetijskih trgov, da bi izboljšala tržno dostopnost, ukinitela izvozne podpore in domače podpore spremenila v proizvodno nevezane oblike podpor. Že v urugvajskem krogu se je oblikovala vplivna

skupina držav članic, ki zahteva liberalizacijo svetovne trgovine hrane, predvsem pa spremembe kmetijskih politik EU in ZDA. Proces trgovinskih pogajanj in pritiskov je uvedel nov diskurz v razpravo o evropski kmetijski politiki, ki poudarja liberalizacijo trgovine, mednarodno konkurenčnost in dostopnost tujih kmetijskih izdelkov na evropskem trgu. Ta diskurz še posebej podpirajo nizozemska, danska in britanska vlada, saj je njihova predelovalna industrija trdno vpeta v globalni prehranski kapital, obenem pa so te države članice EU neto plačnice v evropski proračun in se zaradi javnofinančnih problemov zavzemajo za prenovo SKP in korenito zmanjšanje njenega financiranja (Lynggaard 2007). Ohranjanje obstoječe ravni sredstev za SKP onemogočajo tudi visoki stroški širitve. Zahteve po zmanjšanju finančnega obsega SKP v evropskem proračunu so neposredno izražene s strani prej omenjenih reformnih držav članic in imajo močan politično-ekonomski vpliv na uveljavitev neoliberalnega diskurza.

Neoliberalni diskurz, ki promovira cilj ustvarjanja svetovnega trga brez meja in državnih omejitev, vključuje pogled na globalno kmetijstvo, v katerem prevladuje korporativni svetovni trg nad domačim protekcionizmom agroživilstva in ki preusmerja politiko od javnega k zasebnim interesom. Paradoksalno pa je, da isti diskurz vključuje tudi nove emancipatorne pomene in kot ključni argument za liberalizacijo omenja revščino malih kmetov v EU in v nerazvitih državah ter zahteva »dejanski« globalni razvoj, brez potuše različnih podpor.

Analiza ključnih besed je tudi pokazala, da je bil neoliberalni diskurz prevladujoč v letu 2006, še posebej pa v letu 2007. To nakazuje, da reforme spodbujajoči dejavniki v diskurzih o SKP postopno prevladujejo. S prevladujočim neoliberalnim diskurzom komisarka M. Fischer Boel utemeljuje ukinjanje izvoznih podpor kot najbolj izkrivljaljočega mehanizma SKP, ki je v ospredje postavljen v neomerkantilističnem diskurzu. Hegemonični položaj neoliberalnega diskurza o SKP v komisarkinih govorih lahko pojasnimo tudi s pripravami na razpravo o »zdravstvenem pregledu« SKP, ki jo je Komisija začela z objavo besedila 21. novembra 2007 (Commission 2007). V tem besedilu predlaga nadaljevanje začelih reform iz let 2003 in 2004 s poenostavitvijo sheme neposrednih plačil, nadaljnjimi liberalizacijami na področju tržnih intervencij in širitvijo politike razvoja podeželja z novimi »izzivi«, kot so podnebne spremembe, bioenergija in upravljanje z vodami. SKP tako postaja manj kmetijska in interesno usmerjena.

4 Vprašanja nadaljnega razvoja SKP

Hegemonični položaj neoliberalnega diskurza v SKP nakazuje tudi smer prihodnjih sprememb SKP. Pred EU je pomembno obdobje razprave o proračunu (njen vrh lahko pričakujemo po letu 2010), v kateri bo SKP in njen obseg sredstev v evropskem proračunu zastavljena kot eno temeljnih vprašanj reforme proračuna. Postavlja se vprašanje njenega dolgoročnega obstoja glede na nove družbene zahteve v EU: energetska varnost, lizbonska strategija, podnebne spremembe, če omenimo samo najbolj razvpite.

Šibkejša prisotnost multifunkcionalnega diskurza in rast neoliberalnega v zadnjem času kaže na šibko moč legitimacije dosedanje multifunkcionalne interpretacije SKP s

strani vodilne kmetijske politike EU, personificirane v vlogi komisarke za kmetijstvo, kar lahko vodi v zmanjšanje proračuna SKP, saj prevladujoči neoliberalni diskurz odpira prostor novim reformam in nadaljnji liberalizaciji SKP. Pričakujemo lahko, da bo v prihodnje prišlo do poenostavljanja sistema neposrednih plačil, do večje tržne deregulacije z ukinitvijo ali veliko omejitvijo najbolj izkrivljajočih tržno-cenovnih instrumentov in tudi večje vloge razvoja podeželja. Prav slednje pa bi lahko omogočilo ohranitev SKP kot skupne evropske politike. Predvidevamo lahko tudi, da bo vloga SKP spremenjena, predvsem pa bo SKP obsegala manj finančnih sredstev. Po drugi strani pa prisotnost neomerkantilističnega diskurza kaže, da je vpliv kmečkega lobija in kmetijskega uradništva, ki se zavzema za ohranitev SKP, razmeroma močan in je zato malo verjetno, da bi bila v celoti odpravljena, kot predvideva neoliberalni diskurz. K določeni ohranitvi SKP lahko prispeva tudi rigidni in interesni način odločanja v institucijah EU. Pričakujemo lahko tudi, da bodo nekmetijske nevladne organizacije z odpiranjem novih tem po eni strani prispevale k zmanjševanju in ukinjanju sedanjih prvin SKP, po drugi pa pri tem poskušale uveljavljati tudi nove cilje in instrumente javne politike. Ta nova vprašanja bodo manj kmetijska in interesno naravnana ter bolj usmerjena na splošne družbene potrebe, povezane s kmetijstvom, na primer na pridelavo zdrave in cenovno dosegljive hrane, ohranjanje okolja in kulturne krajine. Buckwell (2007) celo napoveduje, da bo SKP nadomestila evropska politika prehranske in okoljske varnosti.

Katera so torej ključna odprta vprašanja prihodnosti SKP? Neomerkantilistični in multifunkcionalni diskurz ne ponujata jasne opredelitve ciljev SKP in še vedno temeljita na ciljih iz Rimske pogodbe, sklenjene leta 1957. Brez nove opredelitve ciljev in njihove utemeljitve bo SKP obsojena na nadaljnje reforme v okviru neoliberalnega diskurza, katerih končni cilj je ukinitvev SKP kot skupne regulacijske politike EU in renacionalizacija kmetijske politike. Diskurzi tudi ne ponujajo odgovora na vprašanje, ali je kmetijstvo »evropska javna dobrina« in mora biti regulirano na ravni javnih proračunskih politik EU ali pa gre za nacionalno dobrino in torej zadoščajo zgolj evropska pravila in usmeritve. Brez odgovora ostaja tudi vprašanje, ali EU zmore reševati nove izzive in probleme, kot sta prehranska varnost in podnebne spremembe, brez skupne politike na tem področju. Naslednji velik problem je finančni obseg SKP, saj je, kot smo že večkrat omenili, SKP največji proračunski izdatek skupne evropske politike. Že sofinanciranje neposrednih plačil s strani držav članic, ki so sedaj v celoti plačana iz evropskega proračuna, bi zmanjšalo moč neoliberalnega diskurza in njegove zahteve po ukinjanju SKP.

Diskurzivna analiza je pokazala, da besedila vpletenih akterjev, predvsem pa govori komisarke M. Fischer Boel, zaenkrat ne napovedujejo soočenja s temi ključnimi dolgoročnimi vprašanji SKP. Ali je to rezultat politične taktike, da se pred »veliko« proračunsko razpravo in volitvami nove Komisije ne bi preveč zaostrovalo boja med diskurzi, ali pa zgolj izraz konceptualne praznine Evropske komisije, ki je odgovorna tudi za ponujanje novih konceptov o SKP, za zdaj še ne moremo govoriti.

Literatura

- Adams, Georges, Rausser, Gordon, in Simon, Leo (1996): Modeling Multilateral negotiations. *Journal of Economic Behaviour and Organisation*, 38 (1): 97–111.
- Agra-Europe 2002/2007. Dostopno prek: <http://www.agra-net.com/portal> (10. 12. 2007).
- Barton, John H., Goldstein, Judith L., Josling, Timothy E., in Steinberg, Richard H. (2006): *The Evolution of the trade regimes: Politics, Law and Economics of the GATT and the WTO*. Princeton: Princeton University Press.
- Bourdieu, Pierre, in Wacquant, Loic (2001): *NewLiberalSpeak: notes on the new planetary vulgate*. *Radical Philosophy*, 10 (5): 2–5.
- Brenner, Neil, in Theodore, Nik (ur.) (2002): *Spaces of neoliberalism*. Oxford Blackwell.
- Buckwell, Allan (2007): *Land Management in the 21st Century*. CLA Centenary Conference. Dostopno prek: http://www.cla.org.uk/CLA_Centenary/CLA_Centenary_Conference/. (10. 5. 2007)
- Buckwell, Allan (2007): *Next step in the CAP Reform*. *Eurochoices*, 6 (2): 13–19.
- Buller, Henry (2001): *Is this the European model? V H. Buller in K. Hoggart (ur.): Agricultural Transformation, Food and Environment: Perspectives on European Rural Policy and Planing: 23–41*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Buller, Henry (2004): *The ‘espace productif’ the ‘theatre de la nature’ and the ‘territoires de development local’: The Opposing Rationales of Contemporary French Rural Development Policy*. *International Planning Studies*, 9 (2):101–119.
- Coleman, William D. (1998): *From protected development to market liberalism: paradigm change in agriculture*. *Journal of European Public Policy*, 5 (4): 632–51.
- Daugbjerg, Carsten, in Swinbank, Allan (2007): *The Politics of CAP Reform: Trade Negotiations, Institutional Settings and Blame Avoidance*. *Journal of Common Market Studies*, 45 (1): 1–22.
- Dunne, Michael (2003): *The terms of the connection: geopolitics, ideology and synchronicity in the history of US foreign relations*. *Cambridge Review of International Affairs*, 16 (3): 463–481.
- Edgell, Janet M., in Thomson, Kenneth J. (1999): *The influence of UK NGOs on the Common Agricultural Policy*. *Journal of Common Market Studies*, 37 (1): 121–131.
- Eltis, Walter (1996): *The Grand Tableau Of Francois Quesnay’s economics*. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 3 (1): 21–43.
- Erjavec, Emil (2008): *Ali še potrebujemo skupno kmetijsko politiko? Večer*. Dostopno prek: <http://www.vecer.si/>. (22. 2. 2008).
- European Commission (2007): *CAP Reform*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/index_en.htm. (13. 11. 2007).
- Fairclough, Norman (1993): *Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities*. *Discourse & Society*, 4 (2): 133–168.
- Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fennel, Rosemary (1987): *The Common Agricultural Policy of the European Community: institutions and administrative organisation*. Oxford: BSP Professional Books. Fischer
- Fowler, Roger (1991): *Language in the news*. London: Routledge.

- Fischler, Franz (2003): CAP reform and EU Enlargement the Future of European Agriculture. European Bridge: Leuven.
- Garzon, Isabelle (2006): Reforming the Common Agricultural Policy: History of a Paradigm Change. Palgrave Studies in European Union Politics, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Hall, Peter (1993): Policy paradigms, social learning and the state. *Comparative Politics*, 25 (3): 275–96.
- HM Treasury and DEFRA (2005): A Vision for the Common Agricultural Policy. London: HM Treasury.
- Jessop, Bob (2002): The future of the capitalist state. London: Polity Press.
- Josling, Tim (2007): The WTO: “What next?”. *Eurochoice*, 6 (2): 6–12.
- Korkeaaja, Juha (2006): Our Common European Model of Agriculture. *Eurochoice*, 5 (3): 6–11.
- Liepins, Richard, in Bradshaw, John (1999): Neo-liberal Agricultural Discourse in New Zeland. *Sociologia Ruralis*, 39 (4): 463–582.
- Lowe, Philip, Buller, Henry, in Ward, Norman (2002): Setting the next agenda? British and French approached to the Second Pillar of the CAP. *Journal of Rural Studies*, 18 (1): 1–17.
- Lynggaard, Kennet (2007): The institutional construction of a policy field: a discursive institutional perspective on change within the common agricultural policy. *Journal of European Public Policy*, 14 (2): 293–312.
- McCarthy, James, in Prudham, Scot (2004): Neoliberal nature and the nature of neoliberalism. *Geoforum*, 35 (3): 275–83.
- Morris, Carol, in Evans, Nick (2004): Agricultural turns; geographical turns: retrospect and prospect. *Journal of Rural Studies*, 20 (1): 95–111.
- Moyer, Wayne, in Josling, Timothy (2002): Agricultural Policy Reform. Politics and process in the EU and US in the 1990. Ashgate: Burlington.
- Pasour, Erick C., in Rucker, Randa (2005): Plowshares and Pork Barrels. The Political Economy of Agriculture. Oakland: Independent Institute.
- Peterson John, in Bomberg, Elizabeth (1999): Decision-making in the European Union. Houndmills: MacMillan Press.
- Petit, Michael (2000): The evolution of the Common Agricultural Policy: impact of WTO commitments. World Bank/FAO workshop: Budapest.
- Potter, Clive (2006): Competing narratives for the future of European agriculture: the agri-environmental consequences of neoliberalisation in the context of the Doha Round. *The Geographical Journal*, 72 (2): 190–196.
- Potter, Clive, in Burney, Jonathan (2002): Agricultural multi-functionality in the WTO-legitimate nontrade concern or disguised protectionism? *Journal of Rural Studies*, 18 (1): 35–47.
- Potter, Clive, in Tilzey, Micheal (2005): Agricultural policy discourse in the European post-Fordist transition: neoliberalism, neomercantilism and multi-functionality. *Progress in Human Geography*, 29 (5): 581–600.
- Skogstad, Grace (1998): Ideas, Paradigms and Institutions: Agricultural Exceptionalism in the European Union and the United States. *Governance*, 11 (4): 463–490.
- Svet Evrope (2006): The European Model of Agriculture. Dostopno prek: *www.coe.int*. (3. 9. 2006).

- Swinbank, Alan (1997): The CAP Decision-making Process. V C. Ritson in D. R. Harvey (ur.) The Common Agricultural Policy: 111–125. Wallingford: CAB International.
- Swinbank, Allan (2002): Multi-functionality: the concept and its international acceptability. Journal of the Royal Agricultural Society of England, 163 (2): 141–148.
- Tilzey, Michael, in Potter, Clive (2006): Neo-liberalism, Neomercantilism and Multifunctionality. V L. Cheshire, V. Higgins in G. Lawrence, (ur.) International Perspectives on Rural Governance: New Power Relations in Rural Economics and Societies: 115–128. Routledge: London.
- Tracy, Michael (1997): Agricultural Policy in the European Union and Other Market Economies. La Hutte: Agricultural policy Studies.
- van Dijk, Teun A. (1980): Macrostructures. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- van Dijk, Teun A. (1988): News Analysis: Case studies of International and National News in the Press. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- van Dijk, Teun A. (1997): The Study of Discourse Analysis. V T. A. van Dijk (ur.): Discourse as structure and process: 1–34. London: Sage.
- van Dijk, Teun A. (1999): On context. Discourse & Society. 10 (3): 291–291.
- van Dijk, A. Teun (2000): New(s) Racism: A Discourse analytical approach. V S. Cottle (ur.): Ethnic minorities and the media; changing cultural boundaries: 33–59. Buckingham: Open University Press.
- van Dijk, Teun A. (2001): Critical Discourse Analysis. V D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton (ur.): The Handbook of Discourse Analysis: 352–371. Malden: Blackwell Publishing.
- Reisigl, Michael, in Wodak, Ruth (2001): Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Anti-Semitism. London: Routledge.

Viri

- Beckett, Margaret (2005): Written Ministerial statement from Margaret Beckett, Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs. Dostopno prek: <http://www.defra.gov.uk/corporate/ministers/statements/mb050721.htm>. (6. 6. 2005).
- BirdLife/RSPB (2007): Without reform the Cap will be scrapped. Dostopno prek: www.birdlife.org. (3. 10. 2007).
- COCERAL (2006): Challengers and opportunities in a globalising market. Dostopno prek: www.coceral.com. (11. 5. 2006).
- COPA/COGECA (2007a): 50 years after the Treaty of Rome: a strong and common agricultural policy remains vital. Dostopno prek: www.copa-cogeca.eu. (23. 3. 2007).
- COPA/COREGA (2007b): Falconer's paper is unacceptable for EU farmers. Dostopno prek: www.copa-cogeca.eu. (3. 5. 2007).
- Downer, Alexander (2006): EU and the CAP. Dostopno prek: www.foreignminister.gov.au. (3. 3. 2006).
- The European public health alliance (2007): A Cap on Health? Dostopno prek: www.epha.org. (3. 1. 2007).
- Fisher Boel, Marianne (2004): The CAP and France. Dostopno prek: [ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer Boel/speeches/archive_en.htm](http://ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer%20Boel/speeches/archive_en.htm). (8. 12. 2004).

- Fischer Boel, Marianne (2005a): The challenges for EU agriculture. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (29. 6. 2005).
- Fischer Boel, Marianne (2005b): European agriculture: Future challenges and opportunities. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (18. 10. 2005).
- Fischer Boel, Marianne (2006a): The CAP. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (12. 1. 2006).
- Fischer Boel, Marianne (2006b): The direction of travel of the EU's policies on agriculture and rural development. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (8. 6. 2006b).
- Fischer Boel, Marianne (2006c): The Future of agriculture in Ireland. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (10. 5. 2006).
- Fischer Boel, Marianne (2006d): Liberalization of CAP. Dostopno prek: ec.europa.eu/commission_barroso/Fischer_Boel/speeches/archive_en.htm. (3. 10. 2006).
- Jarc, Iztok (2007): Govor na radgonskem kmetijskem sejmu. Dostopno prek: www.mkgp.gov.si. (25. 8. 2007).
- Oxfam (2005): CAP is failing small farmers in Europe and in poorest countries. Dostopno prek: www.oxfam.org. (december 2005).
- Parliament waters down CAP reform (2003): Dostopno prek: <http://euroactive.com/en/cap/parliament-waters-cap-reform/article-112456>. (12. 11. 2007).
- Sarkozy, Nicolas (2007): Agriculture in France. Dostopno prek: www.elysee.fr/elysee/elysee.fr/anglais/speeches_and_documents/2007/speech_by_nicolas_sarkozy. (11. 9. 2007).

Naslov avtorjev:

Red. prof. dr. **Emil Erjavec**

Biotehnična fakulteta

Oddelek za zootehnologijo

Groblje 3, 1230 Domžale, Slovenija

Tel: 7217 852

e-mail: emil.erjavec@bfro.uni-lj.si

Izr. prof. dr. **Karmen Erjavec**

Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva pl. 5, Ljubljana

Tel: 5805 264

e-mail: karmen.erjavec@fdv.uni-lj.si